

Dokumentformater

Når vi snakker om computere hører vi ofte ordet *fil*. Ordet – der er adopteret fra US/engelsk – betegner én samlet klump computerkode.

I din computer er der fra starten titusindvis af forskellige filer. For at skelne computerens "egne" filer fra dem du opretter – for eksempel i form af et tekstbehandlingsdokument – betegner vi computerbrugerens egne filer som *datafiler*. Alle filer på en computer er sammensat af et filnavn og et filtype-navn, således: filnavn.filtypenavn.

Alle filer på en computer – systemfiler, programmer, tekstbehandlingsdokumenter, billeder, tegninger, databaser, regneark, hjemmesider osv. – har en bestemt *type*, eller som man oftest siger, et bestemt *format*. Formatet, der ofte kan udledes af "endelsen" på filen (filtypenavnet), indeholder for datafiler information om hvilket program der skal anvendes til at læse filen, det vil sige se på indholdet. Dette kaldes for *fil-association* og betegner en sammenhæng mellem den pågældende fil og det program, der er brugt ved oprettelsen af filen.

Almindelige filtypernavne ("endelser") for tekstdokumenter

filnavn.txt	Ren tekst, det vil sige tekst uden formatinformation overhovedet.
filnavn.doc	Tekst formateret i programmet Word
filnavn.docx	Tekst formateret i programmet Word 2007
filnavn.rtf	Tekst gemt i et vilkårligt tekstbehandlingsprogram under bevarelse af tekst-

formatering, tabeller, billeder etc.

filnavn.odf Tekst gemt i *Open Document Format*, eksempelvis *Abiword*, *Open Office*.

filnavn.pdf Tekst gemt i Portable Document Format, et universalformat der sikrer at dokumentet gengives korrekt på alle slags computere

Beskyttede og åbne formater

Beskyttede formater er formater der kun kan oprettes med ét bestemt program fra ét bestemt softwarefirma. Sådanne filer kan normalt kun læses af det samme program, der er brugt ved oprettelsen, eller af et "læseprogram", der normalt stammer fra det samme softwarefirma.

Et typisk eksempel er Microsofts Powerpoint-program, der anvendes til at lave dynamiske skærbilleder til for eksempel et foredrag eller en forelæsnings.

Åbne formater er derimod formater, der kan oprettes af mange forskellige programmer og tillige også læses af mange forskellige programmer.

Er typisk eksempel på dette er JPG-formatet, der betegner et bestemt format på et billede. Almindelige digitale kameraer lagrer fotos i dette format, og der findes et utal af forskellige programmer, der ikke alene kan vise disse fotos på din computer, men også foretage bearbejdning af billederne.

Forskellige computerbrugere har derfor ikke noget problem med at udveksle fotos med hinanden, eller overføre dem

til nettet og lade alverden beskue dem.

Anderledes forholder det sig med tekstbehandlingsdokumenter.

Dokumentformater

Ord, ord, ord – skrift sat sammen til tekst: Siden den meget gamle oldtid den metode vi mennesker har brugt til at meddele os til hinanden, når vi ikke lige delte hule, stue eller generation. Det er ikke underligt at den første og udbredte praktiske anvendelse af computere var tekstbehandling. (Tæt fulgt af regneark til økonomiske og finansielle formål).

En computer er eminent egnet som "skrivemaskine", og computerens tastatur domineres da også af bogstaver.

For at skrive tekster på en computer har du brug for et tekstbehandlingsprogram (a) eller et tekstredigeringsprogram (b). En Windows computer er "født" med et eksempel på begge dele, nemlig

Ad a Tekstbehandlingsprogrammet *Wordpad* og

ad b Tekstredigeringsprogrammet *Notesblok*.

For at forstå forskellen på de to type af programmer skal du overveje forskellen på en tekst og et dokument.

En tekst – "ren tekst" – består kun af bogstaver (og tal og grammatiske tegn) og én eneste "skjult kode" – nemlig det skjulte tegn, der kendetegner afslutningen af et tekstafsnit. En sådan tekst har filtypenavnet .TXT. Du kan ikke vælge skrift, marginer, linjeafstand eller noget som helst andet, som vi er vant til at se det i trykte tekster.

I et tekstbehandlingsprogram har du derimod mulighed for at ændre på skriftens og tekstens udseende, så det på skærmen ligner det du ser på tryk,

for eksempel hvis du sender dokumentet til en printer.

De to ovenfor nævnte programmer er meget primitive i den forstand at dine udfoldelsesmuligheder er stærkt begrænsede. *Notesblok* anvendes ikke meget af "almindelige folk", men er ret velegnet hvis man for eksempel skal skrive computerkode, for eksempel i form af en hjemmeside. De fleste, der arbejder med den slags, anskaffer sig dog *Notesblok*-lignende programmer, der er velforsynet med de værktøjer man har brug for til disse formål.

Wordpad derimod giver dig udvidede muligheder for at vælge skriftform, skriftstørrelse, skriftfarve, tabulere, justere og opstille lister. Processen kaldes *tekstformatering* (som intet har at gøre med *filformat*) og vedrører alene tekstens form, som på skærmen søges fremstillet nøjagtigt som det vil se ud på en printer. Dette dokument er et typisk eksempel.

Wordpad kan gemme dokumenter i et par forskellige formater. Standardformatet er .RTF. Hvad det står for er forklaret lidt længere nede i dette dokument.

Som tekst- eller dokumentbehandlingsprogram er *Wordpad* udmærket til korte beskeder, breve, der skal sendes med snegleposten. Det udmærker sig først og fremmest ved en høj grad af overskuelighed for den der bruger programmet.

Er ambitionerne højere – længere tekster med billeder, tabeller, komplicerede lister, matematiske formularer og hvad ved jeg – er der ingen vej uden om de mere avancerede programmer.

Microsofts programmer

Det mest udbredte af disse er uden tvivl Microsofts Word, der anvendes i

et utal af versioner med en stigende grad af kompleksitet i mulighederne og betjeningen. (Microsoft mener noget andet, men det er en anden historie).

Microsoft Word er en del af en pakkeløsning til kontorformål. Denne pakkes navn er *Microsoft Office*. Pakken indeholder foruden Word tekstbehandlingsprogrammet bl.a. Excel regnearksprogrammet og Powerpoint programmet der anvendes til at lave dynamiske skærbilleder til for eksempel et foredrag eller en forelæsning, samt programmet Outlook, der er en kombineret e-mail program og time manager med kalender og hele den tyrkiske musik.

Nogle computere sælges med prøveversioner af sådanne pakker¹, andre med lovlige kopier af Word og atter andre med en helt anden "Office" pakke: Microsoft Works.

Microsoft Works omfatter den samme type programmer som Microsoft Office og er efter min vurdering aldeles udmærket til privat brug og det mindre kontor. Ikke desto synes der at være langt imellem folk, der bruger den. (Eller vil indrømme, at de bruger den. På den eller anden måde synes det at være "fint" at bruge et program med en masse funktioner, man alligevel ikke bruger til noget.)

Problemet med Microsofts programmer er, at deres så at sige "naturlige" dokumentformater er beskyttede. Det vil kort sagt sige at et dokument der er fremstillet med for eksempel Word 2007 ikke – medmindre du tager højde for problemet – kan læses af noget andet tekstbehandlingsprogram. Det er så galt, at Microsofts egne lidt ældre

programmer af samme karakter ikke kan læse de filer, der oprettes med nyere versioner. Ingen andre programmer kan umiddelbart læse de datafiler, der oprettes med Microsoft Works.

Hvad rager det mig?

De fleste almindelige pensionister eller efterlønsmodtagere kan tage alt det ovenstående ganske roligt og kan udmærket klare sig med de programmer, der rent faktisk er installeret på den computer, de allerede har.

Hvis man imidlertid skriver læserbreve til avisen, artikler til kirkebladet, lejlighedssange til konfirmationer eller andre elektroniske dokumenter, der skal andre folk i hænde, eller skal udskrives på en fremmed printer, skal man imidlertid tage sig i agt:

Hvad, hvis den eller de personer, der måtte ønske at læse en eller anden bestemt datafil, ikke er i besiddelse af et program til at læse den med?

Svaret på det er ret enkelt: *Gem dine tekstbehandlingsdokumenter i RTF-format.*

RTF-formatet er et tekstformat, der umiddelbar kan læses af stort set alle tekstbehandlingsprogrammer på alle slags computere. RTF står for *Rich Text Format*. Navnet antyder at formatet gengiver de fleste af de formateringsvalg du har truffet, da du oprettede datafilen.

Beskyttede dokumenter

Et RTF-formateret dokument på alle måder et ganske almindeligt tekstdokument. Konsekvensen af det er, at alle og enhver der kommer i besiddelse af dokumentet, kan ændre på det som de har lyst til. Og det er ikke altid hensigtsmæssigt.

Eksempel: Dette dokument er skrevet i

¹ Programmerne virker så i en prøveperiode, hvorefter det koster kassen at vedblive med at bruge dem.

Word og beregnet som en vejledning til deltagerne i Øster Elkjær Aktivitetscenters PC studiekredse for seniorer. Det ligger på aktivitetens hjemmeside til download for alle og enhver, også personer, der ikke har nogen som helst tilknytning til aktiviteten.

Men jeg er ikke interesseret i at mig uvedkommende personer skal downloade det og derefter ændre i det og udgive det som deres eget.

I sådanne tilfælde laver den forstandige publicist en PDF-fil. PDF står for "Portable Document Format" Et dokument i dette format kan læses af alle og enhver med en computer, blot de pågældende er i besiddelse af et passende (og gratis) program til at læse sådanne filer med.

Det hyppigst anvendte program til at læse sådanne filer med er *Adobe Acrobat Reader*. Dette program er beklageligvis fyldt med sikkerhedshuller. For den mindre kyndige er der egentlig ikke meget at gøre ved det, men for den lidt mere eventyrlystne anbefales alternativet *Foxit Reader*.

Der kræves også et særligt program for at ændre et dokument til PDF-forma-

tet. Det jeg foretrækker, er det gratis program *CutePDF Writer*.

Open Office, Abiword

Som nævnt vil de allerfleste af deltagerne i Øster Elkjær Aktivitetscenters PC studiekredse kunne klare sig med det eller de programmer, der var installeret på deres computer da de købte den.

Har du ambitioner der ligger udover hvad du kan opnå med disse, eller ønsker du at udvide dine valgmuligheder, er der en mængde gratis programmer til rådighed med funktionalitet på linje med det Microsoft skal have en masse penge for.

Jeg vil her nævne den meget omfangsrige *Open Office* kontorpakke, der er et modstykke til Microsoft Office. En del firmaer og offentlige myndigheder og institutioner har anlagt denne programpakke.

Tekstbehandlingsprogrammet *Abiword* er et modstykke til Microsoft Word. I mine øjne er det langt mere overskueligt end Word, især for så vidt angår Word 2007. Det har fået rigtig gode anmeldelser i fagpressen.

Jørgen Farum Jensen, 17. juni 2010

f:\work\pckursus\guides\dokumentformater.rtf